

پژوهشگاه

علوم انسانی و مطالعات اجتماعی

جهانی شدن و شهرهای جهانی

با نگاهی به شهر تهران

دکتر احمد پوراحمد

عضو هیئت علمی گروه جامعه‌شناسی انسانی دانشگاه تهران

دکتر سیروس سوسری

پژوهشگر گروه پژوهشی مدیریت، برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای جهاد دانشگاهی

پائیز ۱۳۹۶

فهرست مطالب

.....	سخن پژوهشگاه	۹
.....	مقدمه	۱۱
.....	فصل اول: جهانی شدن	۱۵
.....	واژه‌شناسی جهانی شدن	۱۸
.....	پیشینه جهانی شدن	۲۱
.....	تعاریف و تعبیر جهانی شدن	۲۴
.....	توسعه پیوندها و وابستگی های متقابل جهانی	۲۶
.....	ارتقاء مقیاس عملکردی تأثیرات بین سطح جهانی	۲۷
.....	قلمرو زدایی سرزمینی	۲۸
.....	استعمارگری جدید غرب	۲۹
.....	فصل دوم: تأثیرات جهانی شدن	۳۳
.....	جهانی شدن اقتصاد	۳۶
.....	جهانی شدن فرهنگی	۳۸
.....	جهانی شدن سیاسی	۴۱
.....	فصل سوم: تحولات شهری در عصر جهانی شدن	۴۹
.....	بازتولید موقعیت شهرها	۵۳
.....	تحول اقتصادی از صنعت به خدمات	۵۶
.....	نابرابری و قطبی شدن اجتماعی	۶۱
.....	تحول فضایی و کالبدی شهرها	۶۳
.....	رقابتی شدن اقتصاد شهرها	۶۵
.....	مهاجرت و تنوع فرهنگی در شهرها	۶۸
.....	تجدید مرکزیت شهری	۷۱

۷۳.....	ظهور شبکه‌های جهانی شهرها
۷۹.....	فصل چهارم: ظهور شهرهای جهانی
۸۲.....	پیشینه نظری مطالعات شهر جهانی
۹۵.....	کارکردهای شهر جهانی
۱۰۱.....	فصل پنجم: رتبه‌بندی شهرهای جهانی
۱۰۵.....	رتبه‌بندی بیورستاک
۱۰۹.....	رتبه‌بندی تیلور
۱۱۳.....	رتبه‌بندی شرکت کرنی
۱۱۴.....	رتبه‌بندی ساسن و شرکت مستر کارت
۱۱۶.....	رتبه‌بندی بنیاد جی‌اچ‌اچ
۱۱۹.....	فصل ششم: جهان شدن و شهر تهران
۱۲۲.....	ظرفیت‌های شهر تهران بر مبنای آفرینی جهانی
۱۲۹.....	زیرساخت‌های حمل و نقل بین‌المللی
۱۲۹.....	کارکردهای سیاسی
۱۳۰.....	میزبانی رویدادهای بین‌المللی
۱۳۰.....	کارکردهای شهر جهانی در تهران
۱۳۴.....	میزبانی شرکت‌های فراملی
۱۳۶.....	میزبانی شعب و نمایندگی‌های بانک‌های خارجی
۱۳۷.....	مبادله سهام و سرمایه‌گذاری خارجی
۱۳۹.....	پیوستگی به شبکه جهانی ارتباطات هوایی
۱۴۲.....	میزبانی مهاجران متولد خارج از کشور
۱۴۶.....	گفتار پایانی: راهی برای جهانی شدن شهرها
۱۴۷.....	اصلاح سیاست‌های اقتصادی
۱۴۹.....	تأمین زیرساخت‌های حمل و نقل
۱۵۰.....	تأمین زیرساخت‌های ارتباطات الکترونیکی
۱۵۱.....	تحول مدیریت شهری
۱۵۳.....	منابع
۱۶۷.....	نمایه

سخن پژوهشگاه

نیاز انسان به امنیت و آرامش؛ سکونت را ضروری ساخت. این سکونت برای گذران زندگی، منابع اقتصادی را طلب می‌کرد و از این‌روی آرامش و امنیت به همراه تأمین معاش و نیازهای انسان به جهان و هستی شکل‌گیری سکونتگاه‌های اولیه را سبب‌ساز شد. ساکنین این سکونتگاه‌ها که در کنار سرچشمه‌ها و رودخانه‌های پرآب تشکیل شد، تأمین نیازهای اولیه خود را صرف قرار دادند، اما دیری نپائید تا تخصصی شدن فعالیت‌ها و تقسیم‌کار اجتماعی، ضرورتی دیگر را پدید آورد که مراودات تجاری و ارتباطات اجتماعی بین سکونتگاه‌های مختلف در جمله این الزامات بود. این روابط در ابتدا ساده و به تدریج به صورت نظامی سلسله‌مراتبی توسعه یافت.

نظریه‌پردازان شهری و منطقه‌ای با درک این نظام شکل گرفته در طول تاریخ، سعی کردند آن را صورت‌بندی کنند. این گونه بود که در گسترده‌های وسیع و دشت‌های هموار، نظام سلسله‌مراتبی خدمات‌رسانی استخراج خرموله شد. در این صورت‌بندی که تا حدودی روابط آن بسته به نظر می‌رسید، سکونتگاه‌های با اندازه‌های کوچک الزاماً با سطح بالاتر خود ارتباط برقرار می‌کنند و روابط بین انسان‌ها نیز در همین قالب تعریف می‌شد.

با انقلاب تکنولوژیک، شبکه روابط انسان و سکونتگاه‌ها چالشی دیگر روبه‌رو شد که آن زمان صورت‌بندی خاصی نداشت. انسان در این زمان شبکه‌ای از روابط گسترده که قیودات نظام سلسله‌مراتبی بر آن نمی‌تواند حکمفرما باشد، زندگی و فعالیت می‌کند. شهر در این چارچوب هم تجلی نیروهای طبیعی و ثابت محلی و هم زندگی را انتخاب‌های سیاسی و آگاهانه جهانی است. بدین ترتیب شهرهای امروزی در نظام چهارچوب سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ارتباطی قرار گرفته که مرزهای فیزیکی معنی خود را از دست داده است. فضا تعریف دیگری پیدا کرده و انسان امروزی نمی‌تواند خود را در قیودات حدود و مرزهای شهری و محلی محبوس کند. فهم و درک این تغییرات نیازمند توجه به توان‌ها و قابلیت‌های محلی هم‌زمان با الزامات سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جهانی است.

در این چارچوب پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی که فضاهای کالبدی را متأخر بر فرآیندهای اجتماعی و انسانی مورد توجه قرار می‌دهد، درک شهرهای امروزی را در شبکه جهانی از الزامات این رویکرد دانسته است. گروه پژوهشی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای برای تحقق مأموریت فوق بنیادهای نظری شهرهای اسلامی را مورد کنکاش قرارداد و به این نتیجه رسید که شهرها بیش از آن که در مکان به هویت اسلامی دست یابند، در حوزه‌های جغرافیایی و فرهنگی گسترده‌تری وجه فرهنگی ویژه‌ای پیدا می‌کنند. این موضوع باعث شد تا مباحث ماندگار شهرهای اسلامی فارغ از مرزهای فیزیکی مورد بررسی قرار گیرد و نتایج آن ترجمه اثری گرانبها با همین موضوع شد. در کنار آن با ترجمه اثری از رنای شورت و هیون کیم با عنوان «جهانی شدن و شهر»، تلاش کرد تا جهان شهرها را به عنوان سکونتگاه‌های با عملکرد فراملی به طور کاربردی مورد مطالعه قرار دهد.

از این رو کتاب «جهانی شدن و شهرهای جهانی؛ با نگاهی به شهر تهران» دومین اثر از مجموعه کتاب‌های «بوم به جهانی شدن» و شهر است که توسط دکتر احمد پوراحمد و دکتر سیروس موسوی استاد پژوهش حوزه‌ی برنامه‌ریزی شهری تألیف شده است.

پژوهشگاه بر خود لازم می‌اندازد تا اعضای محترم شورای علمی گروه و شورای انتشارات برای بررسی‌های محققانه، ارزیابی مدیریت، آماده‌سازی و پیگیری‌های انتشار این اثر به‌ویژه از استاد ارجمند آقای دکتر احمد پوراحمد و آقای دکتر سیروس موسوی سپاسگزاری کند. بی‌تردید، تدوین و چاپ کتاب به صورت کنونی، بدون همکاری اداره ترویج یافته‌های پژوهشی و نشر آثار علمی، به‌ویژه مدیریت از جانب آقای سید ابوالفضل موسویان و آقای رضا صدیقی ممان امکان‌پذیر نبود. از این رو پژوهشگاه بر خود فرض می‌داند از زحمات این همکاران تشکر و قدردانی نماید.

امید است مخاطبان این اثر که طیف گسترده‌ای از دانشجویان و کارشناسان علاقه‌مند به بحث جهانی شدن را شامل می‌شود، با راهنمایی‌های ارزشمند خود، در شایان این اثر یاری‌رسان باشند.

پژوهشگاه

علوم انسانی و مطالعات اجتماعی

پائیز ۱۳۹۶